Panu Rospuutto

Tuli rospuutto, yhtäkkiä, ikään kuin kesken parhaan talven. Jälleen yhden kerran! Miten lie sattunut sana Helsingissä ollessani puheissa itsensä professori Otto-Iivari Meurmanin kanssa. Olisikohan sattunut olemaan jo sinä päivänä rospuutto! Koska sana on tuttu varhaisimmasta lapsuudestani alkaen, olen aina pitänyt sitä aito-oululaisena sanana. Kattia kanssa, sehän tulee venäjästä. Näin professori, entinen viipurilainen.

* * *

Rospuutto kuuluu tulevan sanasta "rospuski", vankkurit retelit, jälkimmäinen kai nimenomaan Karjalan kannaksella käytetty sana. Nykysuomen sanakirjan mukaan retelit on nimenomaan heinä- elo- tai rehurattaat, mutta leikkimielellä sitä käytetään muistakin ajopeleistä. Minäkin löydän isonsiskon venäläis-suomalaisesta sanakirjasta mallia 1915 vankkurit venäjäksi, niin kieltä taitamaton kuin olenkin. Kuuden ensimmäisen kirjaimen merkitsemiseen riittävät omankin kieleni kirjaimet: pocnyc..mutta seuraava kirjain on kuin iso K ja sitä seuraava kuin N nurinpäin. Kirjoittamattomissa!

* * *

Pompooli sensijaan tulee ranskasta, bonbons, makeiset. Tuttu sana, jolla vuorostaan oululainen ikämiesystäväni koetteli kielitaitoani. Kotikielessäni sillä kuitenkin on ollut rajattu merkitys, minulle se on ollut paperiin kääritty isokokoinen koristekaramelli, sellainen, joka ripustettiin esim. joulukuuseen. Hyvin hämärästi muistan pompoolit myös hautajaiskaramelleina.

Kompiainen on tuttu sana ainakin näissä maisemissa, tervansoutajien mukana kulkeutunut aikoinaan myös Oulujärven takaisiin entisiin ylimaihin. Äskettäin luin Kaltion "ykkösestä" Veli Arrelan pikku pakinan kompiaisesta. Herra kanslianeuvos kertoo kompiaisen etymologian eli sanan historian samalla tavalla kuin sen kerran kertoi ouluseuralaisille kävelyretkeilijöille Merijalin portailla vapriikin silloinen johtaja Rolle Klärich, Klärich (äällä) jo toisessa polvessa. Ranskalainen kieltä taitamattomalle merimiehelle: "Combien?" Paljonko? Ostaja puolestaan luuli, että se "mösjöö" tarkoitti niitä makeisia, siitä kompiainen Ouluun ja maakuntaan, liekö muuallekin Suomeen.

Ehkäpä voisin tässä sanoa, että lähdin jalansyten näitä selvittämään, kun halusin tulla siihen, mihin tulen. Sanonnan muistutti mieleen mainittu oululaisystäväni. Tuntui enää vain hieman tutulta, tutulta kuitenkin. Kun sitten kysyin sitä kohdalle sattuneelta kielimieheltä, Oulun kielenkin tuntevalta Matti Pääkköseltä, sain kohta kuulla myös taustat: jalansyten, jalan iskien, varta vasten, asian alkaen, savolais-keskipohjalais-pohjoispohjalainen sanonta, jo sekä Gananderilla että Lönnrotilla. Verbistä syteä, joka tarkoittaa hakata, iskeä tuuralla, jyystää. Kehitys toiseen suuntaan: sytä, iskeä, syttäminen-sytyttäminen, tulen iskeminen, syyttää = sytyttää, verbi syttyä.

Varta vasten halusin palata professori Meurmaniin. Sinä päivänä hän oli sattunut huomaamaan sanomalehtitekstissä mauttoman lyhennelmän "Botta". Minkä ihmeen takia kaikki pitää vääntää ja kääntää! Nyt "Botta" muka tarkoittaisi Helsingin kuuluisaa Ostrobotniaa, pohjalaisylioppilaiden komeaa osakuntataloa Etu-Töölössä, jolla jo perinteellisesti on hyvä lyhenne: Botnia. "Botta" on Helsingin slangia, ei sovi pohjalaisten suuhun. Yhtä vähän kuin "Laaniska" Oulun kieleen, sillä Oulun kielessä Laaniska tarkoittaa Laanisen vaimoa eikä suinkaan Plaanaojaa. Ei tässä ole kysymys hienostelusta vaan historiasta.

Professori Meurman ei hyväksynyt myöskään sanaa bussi. Hän ajaa linja-autolla, -vaunulla. Terveiseni Oulusta, että se täällä on onnikka, hän hymyillen hyväksyi. Otto-I. Meurman on asunut suurimman osan elämästään Helsingissä, mutta pitää itseään viipurilaisena, koska ehti vaikuttaa sielläkin 20 vuotta. Näin kaikki vanhat viipurilaiset. Se Viipuri oli ihmepaikka.

Otto-Iivarilla on lämmin suhde myös Ouluun, jossa hän on vaikuttanut mm. asemakaavaan ja Oulun yliopistoon. Kun Oulu-seura tulevana Lauhan päivänä, joka on tiistai, 20. huhtikuuta, viettää 20-vuotisjuhlaansa, on juhlapuhujana O.-I. Meurman, sama herra, joka piti esitelmän seuran perustamistilaisuudessa Kaupungintalon juhlasalissa. Puhe sensijaan on varmasti uusi.